

Reguleringsplan SOLLI DPS

FANA, gnr. 44 bnr. 9 mfl.
Arealplan-ID 64620000.

KULTURMINNEDOKUMENTASON

Og Arkitekter AS	Kanalveien 11 - Mindemyren 5819 Bergen Tlf. 55 30 06 00 post@ogarkitekter.no
Prosjektnummer og navn	140115 Reguleringsplan SOLLI DPS
Deltema	Kulturminnegrunnlag
Prosjektansvarlig	Terje Grøstad Sivilarkitekt mnal / planlegger 976 54 391 - terje@ogarkitekter.no
Sist revidert	23.03.18
Faglig kontroll / Korrektur	TG / KSR - 26.03.18

1. Sammendrag

Kulturminnegrunnlag for Solli DPS (gnr. 44 bnr. 9 mfl.) er utarbeidet i forbindelse med reguleringsplan for området.

Rapporten tar for planområdets innhold av bygninger og eventuelle kulturminner. Deretter beskrives historikken til nærområdet og bygninger/andre kulturminner der, og planområdet beskrives sees i denne konteksten.

Planområdet sørøst for krysset som het Skjoldskiftet fram til 1992, altså krysset mellom Fanavegen, Osvegen og Nesttunvegen. (I dag er Skjoldskiftet et bybanestopp vest for planområdet.)

Det er ikke registrert bygningsrester fra tiden før Solli DPS i planområdet. Bygningsmassen i planområdet har begrenset verdi som kulturminner. Konklusjonen støttes av offentlig godkjente dokumenter tilhørende tidligere planprosesser.

2. Bakgrunn

Solli DPS har siden oppstarten som nervesanatorium i 1955 stadig blitt utvidet og utviklet for å møte brukernes og behandlernes behov. Det er nå et behov for å endre reguleringsplanen slik at den blir fleksibel og kan romme videre utbygging og endringer i eksisterende bebyggelse i fremtiden.

3. Mål, metoder

3.1. Mål for dokumentasjonen

Formålet med denne dokumentasjonen er å kartlegge eventuelle kulturminner og historiske verdier i planområdet og beskrive eventuelle funn. Dokumentasjonen skal gi en bakgrunn for å bedømme hvordan eventuelle kulturminner vil bli påvirket av endring av byggegrenser og ny bebyggelse, og hvordan kulturminner bør behandles i planarbeidet.

3.2. Metoder benyttet under dokumentasjonen

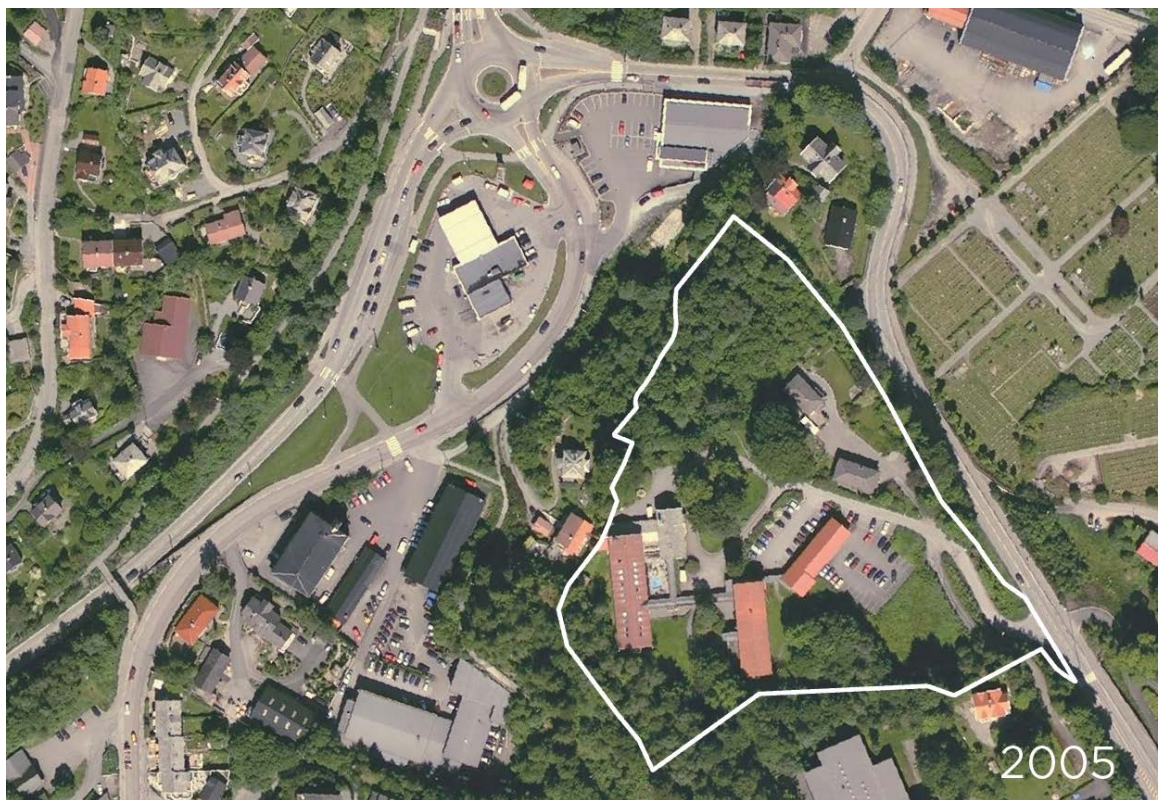
Det er benyttet to metoder i dokumentasjonen:

- 1.) Gjennomgang av relevante skriftlige kilder, fysisk og på nett.
- 2.) Befaring.

4. Dokumentasjon av kulturminnemiljø

4.1. Billedmateriale

Figur 1 Flyfoto som viser utviklingen i området. (norgebilder.no)

4.1.1. Planområdet og umiddelbar nærhet

Solli DPS består av flere bygninger, delvis sammenbygde. Disse er fra flere tidsperioder, og til sammen representerer de historien i planområdet fra 1951 og fram til i dag.

Planområdet var sannsynligvis en del av Øvsttun-gårdens mark. Presten i Birkelandskirken hadde inntekter fra Øvsttun, men det er ikke sikkert at kirken eller presten eide gården. En annen mulig eier er Allehelgenskirken i Bergen. Deler av gården ble senere eid av «De sjøfarendes fattighus», dannet i 1571.

Deler av marken antageligvis skilt ut i 1837 eller 38, da antallet bruk i området gikk fra to til fire. Marken ble muligens skilt ut fra eiendom tilhørende «De sjøfarendes fattighus.» Mesteparten av planområdets mark ble videre skilt ut fra bruk 7 i 1883.

Den gamle villaen

Fram til 1925 lå Rolfsens pensjonat i planområdet. I 1925 ble bygningen kjøpt av kommunen, og i 1925 holdt «Sollis lærehjem for unge piker» til her. Lærehjemmet holdt før dette til på Laksevåg, under navnet Magdalenahjemmet/Kvinnehjemmet Nygjerdet. Institusjonens virke var å rehabilitere prostituerte kvinner.

Fotografier av Sollis lærehjem viser typiske sveitserdetaljer som blondelister, mønepynt med spir, utsmykket overdekket inngangsparti og glassveranda. Ut av foto leser vi en stor bygning, antageligvis sammensatt av flere kropper. Det er mulig at flere hus med forskjellig byggeår ble sammenbygget.

Bygningen i 1940 overtatt av tyskerne, og i 1941 ble den brukt som aldershjem. (Solhaug Aldershjem.)

Figur 3: Bilder av den gamle villaen, foto fra Lærehjem-tiden (Gjengitt fra Solli DPS Jubileumshefte 1955-2015)

Solli Nervesanatorium/ DPS

I 1951 ble eiendommen kjøpt av Mentalhygienisk forening, og byggearbeider for Solli Nervesanatorium startet. Den gamle trebygningen ble revet og nytt bygg ble tatt i bruk januar 1955. Dette bygget er i dag i hovedsak brukt som kontorbygg (administrasjon.)

I 1962 ble det bygget en ny sengeavdeling som et påbygg fra sørfasaden, slik at kapasiteten ble utvidet fra 25 til 60 plasser.

I 1974 ble anlegget igjen utvidet med et nytt terapibyg.

I 2008 ble nytt bygg for døgnavdelingen tatt i bruk, og døgnavdelingen fra 1962 ble totalrehabilitert. Dagavdelingen ble ombygget i 2015 og fikk et tilbygg med bl.a. gymsal.

Osvegen 11 er kjøpt av Solli DPS og skal bygges om for å huse administrasjonen. Dette bygget er fra 1989.

Tidslinjen under representerer antagelser basert på kildematerialet.

Figur 4: Antatt tidslinje

Konklusjon:

Planområdet har en spennende tidlig historie, men det er ingen bygningsrester etter den og det er ikke sannsynlig at det finnes uoppdagede kulturminner i planområdet.

Kulturseksjonen i Hordaland fylkeskommune har uttrykt at det var lite sannsynlig å finne ukjente kulturminner i området. (I forbindelse med tidligere reguleringsplaner, se Fagnotat fra 08.08.2006.) Arbeidet med dette kulturminnegrunnlaget har ikke avdekket noe som er egnet til å endre denne konklusjonen.

DPS sin historie er representert trinn for trinn i den sammensatte bygningskroppen. Bygningene innehar imidlertid ingen særlige historiefortellende eller estetiske kvaliteter. Bygningene kan dermed sies å ha liten kulturhistorisk verdi. Dette synet støttes av Byantikvaren som godkjente følgende konklusjon i Kulturminnegrunnlaget for Reguleringsplan Skjoldskiftet Sørøst:

«Institusjonen har en historie bakover til Solli nervesanatorium som ble opprettet i 1955. Før det lå Solli lærerhjem for piker her (1925-1950), en institusjonell fortsettelse av Magdalenehjemmet, eller Kvindehjemmet Nygjerdet, som ble opprettet på Laksevåg i 1882. Dagens bygningsmasse er skjermet fra planområdet, og er av mindre kulturhistorisk verdi.» (Vår understreking.)

Det er foretatt befaringer i området for å kartlegge og dokumentere eventuelle kulturminner i planområdet.

Figur 5: Solli DPS. 1951-bygget og mulige rester av gammel hage

Figur 6: Solli DPS. 155 bygget til høyre sammenbygd med 1962 bygget til høyre.

Figur 7: Solli DPS. 1962-bygget til høyre, 1974-bygget til venstre. Påbygg kantine 2015 nede til høyre.

Figur 8: Solli DPS. 1974-bygget til høyre sammenbygd med 2008-bygget til venstre.

Figur 9: Solli DPS. Flyfoto sett fra øst.1962-bygget til høyre, 1974-bygget til venstre.

4.2. Nærområdets historikk

På Nesttun er det gjort flere funn fra forhistorisk tid. Strandlinjen gikk nær planområdet i perioder, og bosetning er derfor sannsynlig uten at det er registrert rester av slike i dag.

Fram til 1500-tallet var navnet Hjelmeland (Hjalmulfsland) knyttet til området, etter en gård som senere ble delt. Navnene Midttun, Nesstun og Øvsttun stammer fra delingen i senmiddelalderen. Gården lå under Nonneseter kloster i middelalderen. Planområdet kan ha vært dyrket mark fra langt tilbake i tiden, sannsynligvis tilhørende Øvsttun som lå like til øst for planområdet.

I slutten av 1830-åra økte folketallet på Øvsttun som følge av bruksdeling. Rundt 1850-tallet var det mye skifte og kjøp mellom brukene for å få brukbare grenser. Fra 1880 ble tomter utparsellert til bolighus, og tilflytningen økte kraftig utover mot midten av 1900-tallet.

Osbanen, som ble åpnet i 1894, gikk på vestsiden av planområdet. Denne var viktig for landbruket i området. Osbanen førte til fortetting langs traseen. Nesttun Jernbanestasjon (1883) og senere Nesttun Uldvarefabrikk (1889) bidro til utvikling av bygdesentrumet Nesttun. Uldvarfabrikken er i dag restaurert og i bruk i forbindelse med Fana Kulturhus.

Tyske militære hadde under krigen aktivitet både på Øvsttun og Skjold.

Utbyggingen på Skjold/langs Fanavegen skjøt for alvor fart etter krigen, og området mistet da mer av sitt landlige preg.

Figur 10: Nesttun Uldvarefabrikk i år 1898.

Området sør for planområdet er i nyere tid (overgang 60-70 årene) preget av utbygging av skoler.

Slåtthaug skole fra 1970 tegnet av Arne Halvorsen, og Slåtthaug videregående skole fra 1970, tegnet av Arne Hannisdal og tildelt Det nyttige Selskabs pris for god arkitektur i 1971.

Figur 11: Perspektivtegning av Slåtthaug ungdomsskole.

Figur 12: Slåtthaug ungdomsskole.

Figur 13: Slåtthaug ungdomsskole.

Sør for Slåtthaug videregående skole ligger Slåtthaughallen bygget i 1971.

Figur 14: Slåtthaughallen

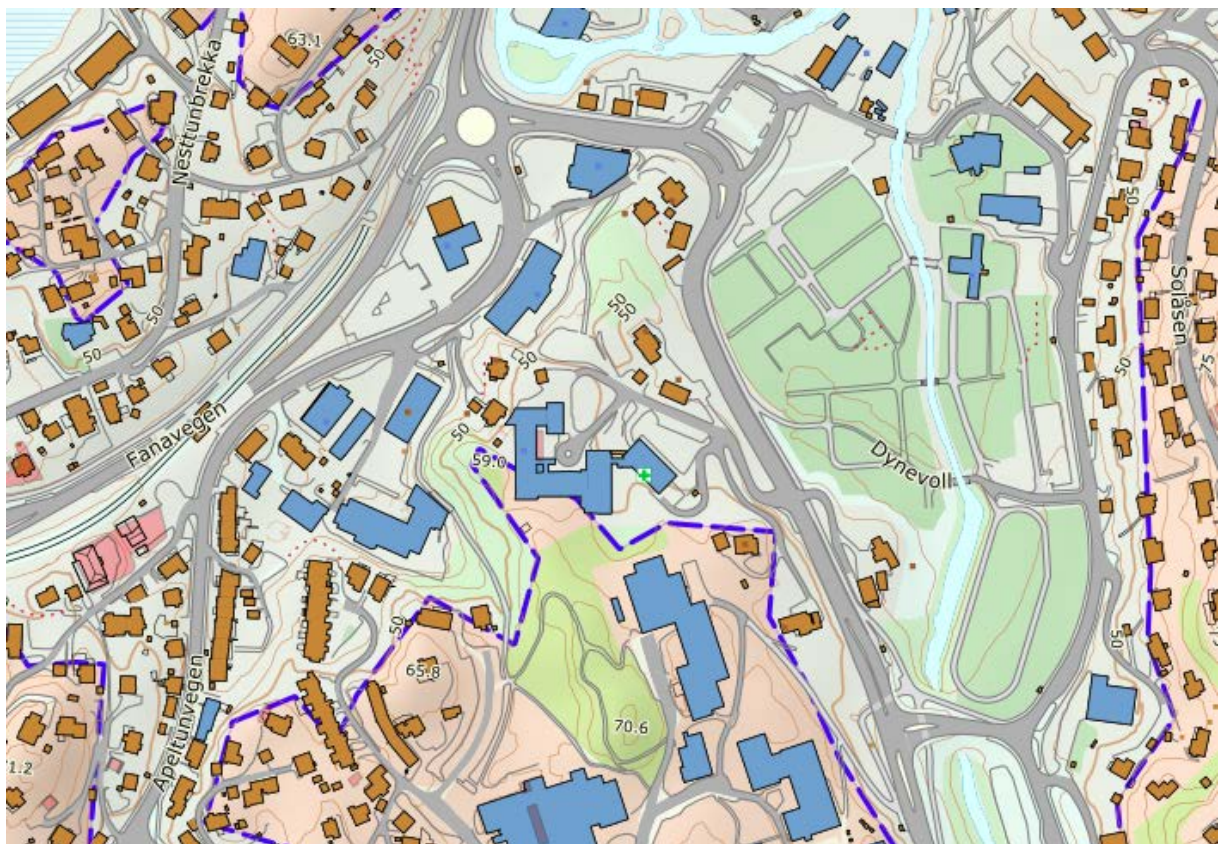
Samlet utgjør disse bygningene en viktig kilde og gode eksempler på den tidens vektlegging av lesbarhet av det konstruktive, limtre som konstruktivt materiale og

tradisjonell japansk arkitektur som inspirasjon.

4.3. Topografi/beliggenhet og historisk utgangspunkt

Planområdet ligger på en høyde ovenfor hovedvegssystemet. Landskapet omkring Solli er bevest med høye løvtrær. Skråningen ned mot krysset Osvegen/Apeltunvegen utgjør et grønt område. Trebevokste skråninger og private hager gir omgivelsene for øvrig rundt Skjoldskiftet en grønn karakter.

I førhistorisk tid gikk strandlinjen nær planområdet. Området har siden middelalderen tilhørt Øvsttun gård.

Figur 15: Marin grense fra karttjeneste Norges geologiske undersøkelser

Figur 16: Strandlinjen for 9800 år siden. (Lilla linje.) Planområdet markert med rød linje

4.4. Ferdselsårer

Veitraseene i området har vært svært stabile. Fanaveien ligger i samme trase som den gamle bygdeveien fra Nesttun til Rå, med kirken på Birkeland som et viktig kommunikasjonspunkt.

Osbanens trase er bevart i form av gang- og sykkelvei, men denne er noe endret. Det skal ha gått en gammel gårdsvei fra området hvor der Kiwibutikken ligger i dag opp mot Solli. Denne gikk muligens over Solli og videre til Slåtthaug. Denne veien er ikke synlig i flyfoto tilbake til 1951. (Se punkt 4.1.1.) Forbindelsen fra gamle Frønsdal Gård (bruk 10 og tidl.12) og opp til Solli (vist med grønn strek i nedenstående figur) er bevart som en gangsti men har nå et fått en noe endret beliggenhet pga utbygging og utsprenging av tomt vest for den.

Figur 17: Fanavegen (gammel trase) med rød linje, sykkelveg på Osbanens trase markert med blå linje. Del av gammel forbindelse fra Frønsdal Gård til Solli markert med grønt. Planområdet markert med sort linje

4.5. Bebyggelsesstruktur og viktige strukturer i kulturlandskapet

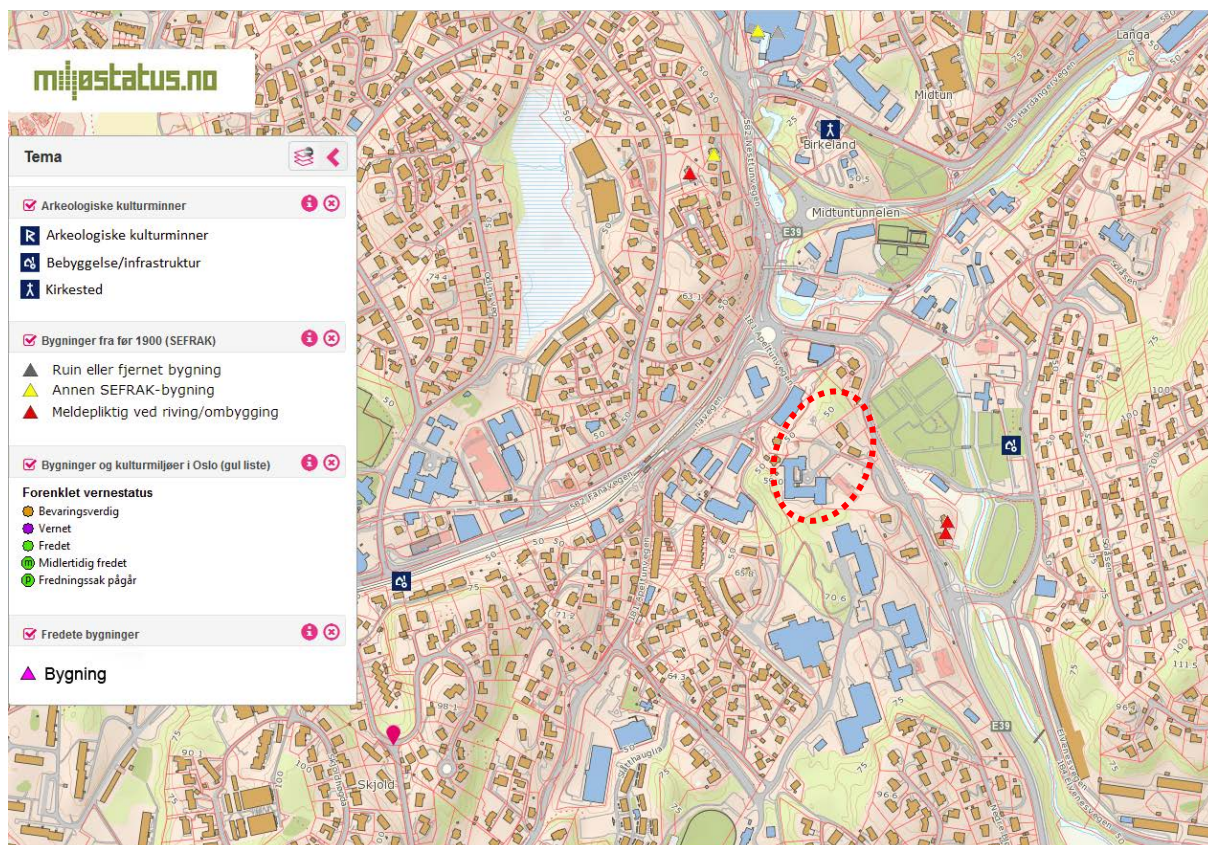
Bebyggelsen rundt Skjoldskiftet er eneboligbebyggelse som ligger på høydepartier, i tillegg til Solli og skoleanleggene på Slåtthaug som ligger noe mer tilbaketrukket. Planområdets nære omgivelser er tydeligst preget av utbygging fra midten av 1900-tallet og utover, i all hovedsak eneboliger. Men det finnes også enkelte rester av tidligere bebyggelse, som villaer fra før 1900 og gamle gårdshus.

4.6. Enkeltojekt og anlegg

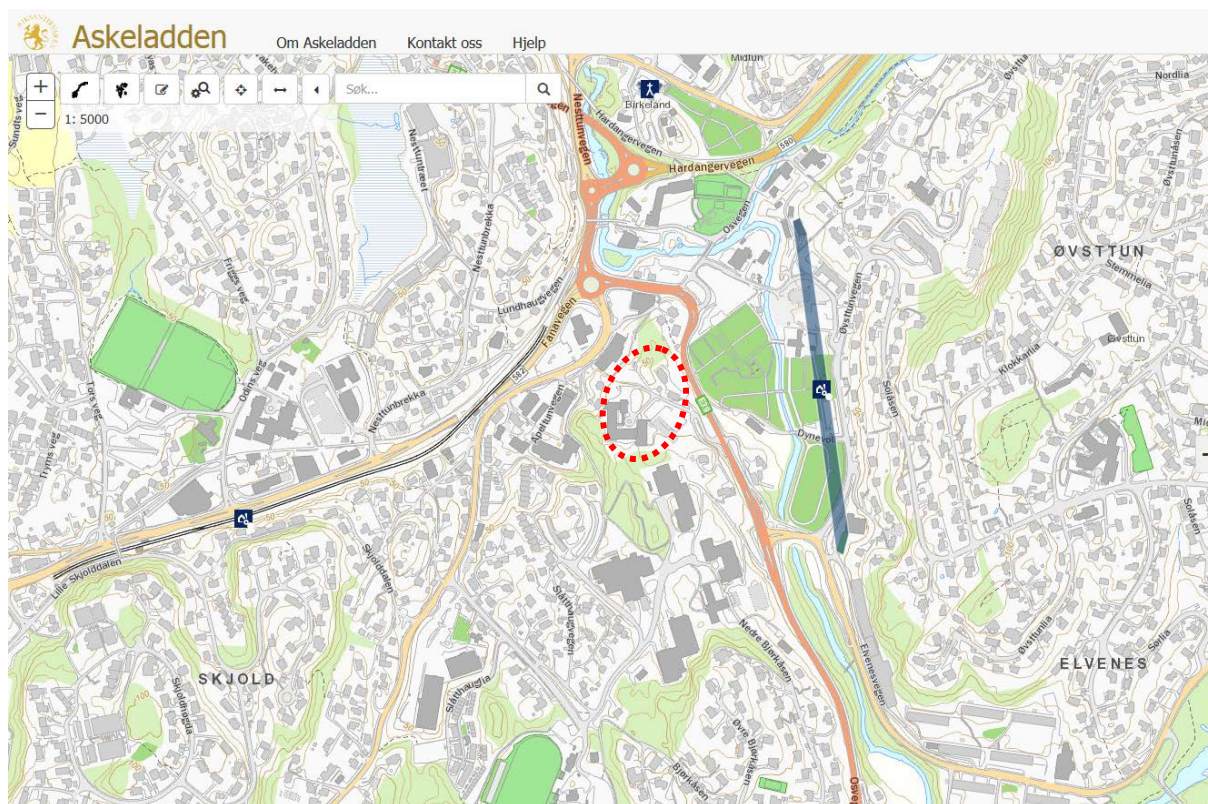
Det finnes enkelte kulturminner og SEFRAK-registrerte objekter i nærmiljøet til planmiljøet.

Søk i miljøstatus.no gir følgende relevante treff:

- Birkeland Kirke er fra 1878. Kirkens plassering er historisk, kirkestedet har historie i hvert fall tilbake til middelalderen da det stod en stavkirke her.
- Minner fra andre verdenskrig, militæranlegg: Et fjellanlegg vest for planområdet og Øvstun leir til vest for planområdet.
- Øst for planområdet (Osvegen 20) er det registrert et bolighus og en uthusbygning. (SEFRAK.) I Bergenskart er disse registrert å være fra 1850.
- Nordvest for planområdet ligger to SEFRAK-registrerte bygninger. Et sammenbygd uthus/løe (Nesttunbrekka 26) og et bolighus (Lundhaugvegen 21.) I Bergenskart er disse registrert som bygget i 1880.

Figur 18: Kulturminnesøk i Miljøstatus.no, oppslag 23.08.16.

Figur 19: Askeladden Riksantikvaren, oppslag 23.08.16.

4.6.1. Solli DPS og umiddelbart nærområde

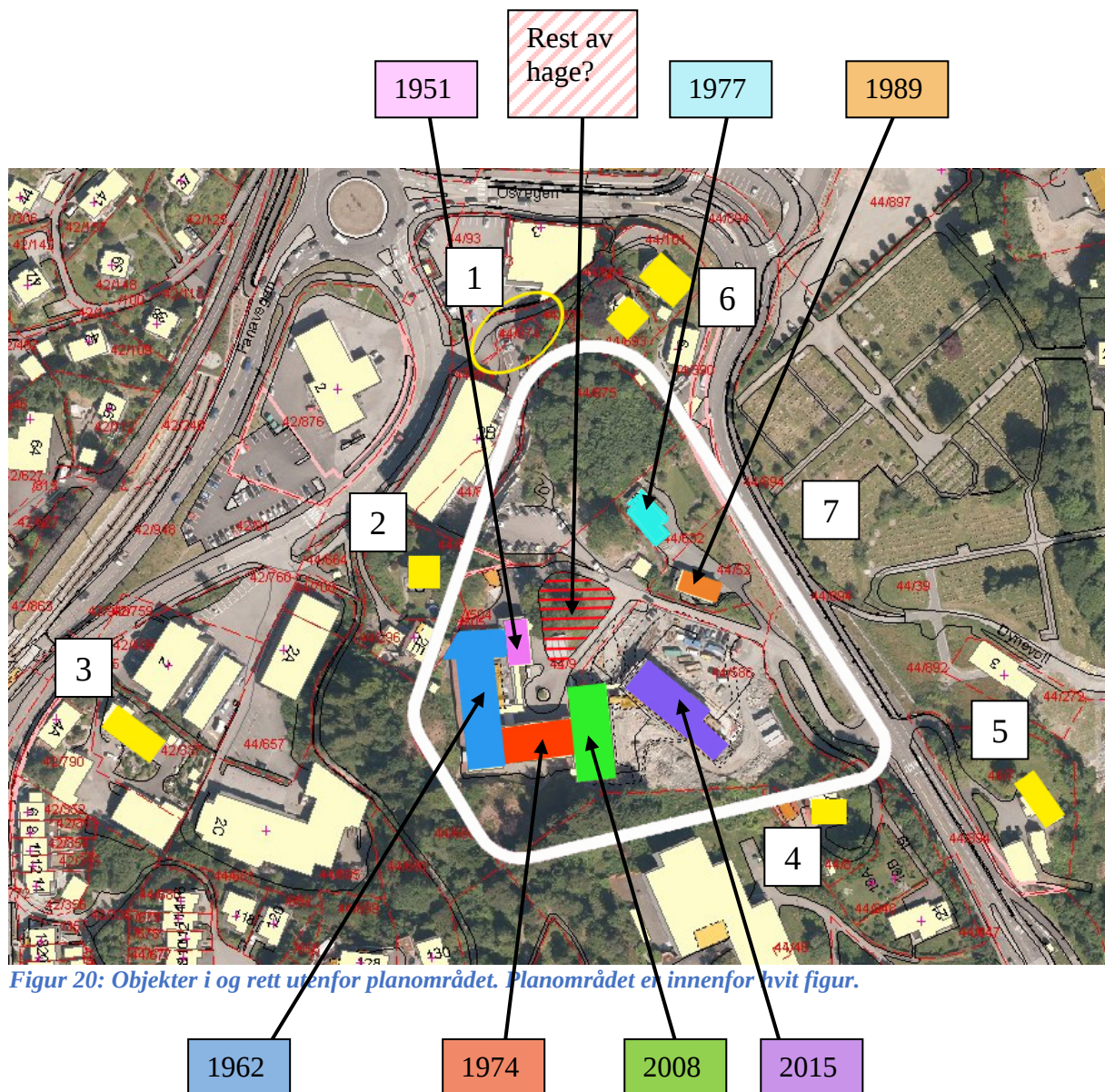
I planområdet er det ikke registrert kulturminner, verken fredete eller listeførte. I illustrasjonen under er de forskjellige bygningsdelene markert med ulike farger og byggeår angitt.

Det finnes ingen bygningsrester etter bygninger fra før 1951 i planområdet. Vi kan imidlertid anta at sveitservillaen (Rolfens pensjonat/Lærehjemmet) lå på omtrent samme sted som bygningen fra 1951. Videre er det naturlig å anta at beplantningen i midten av planområdet kan vise tilbake til villaens hage. vegetasjonen har et hagepreg og beliggenheten i forhold til huset støtter denne hypotesen.

Det finnes enkelte interessante hus og objekter tett ved planområdet. Disse er markert med gult i illustrasjonskartet under.

Andre bygg i illustrasjonen stammer fra 1960-tallet og senere.

1. I området rett over Apeltunvegen (rundt bruk 10) skal det finnes det rester etter Frønsdal Gård.
2. Rett utenfor planområdet ligger et typisk eksempel på fortettingen av Nesttunområdet tidlig på 1900-tallet, er Apeltunvegen 2a. Villaen er bygget i 1918, i tidstypisk stil.
3. Vest for planområdet ligger et hus som opprinnelig ble flyttet fra Bergen rett etter år 1900. (Apeltunvegen 4.) Huset er modernisert og sterkt ombygd.
4. I Osvegen 17 ligger en stor sveitservilla fra 1884. (Opplysning fra Bergenskart.)
5. Rett over Osvegen ligger eiendommen som både planområdet og Osvegen 17 ble skilt ut fra. Her ligger et hus som stammer fra 1850. Huset er i tidlig sveitserstil og kan ha vært et våningshus på gårdsbruket.
6. Rett sør for planområdet ligger Osvegen 7 a og b. Begge er sveitserhus fra 1890, men 7a (lengst vekk fra veien) ser ut til å være betydelig ombygd.
7. Kirkegården stammer fra midten av 1800-tallet.

6. Konklusjon

Planområdet har en interessant tidlig historie, men det er ikke registret bygningsrester etter den i planområdet. Det er lite sannsynlig at det finnes uoppdagede kulturminner i planområdet utover noe uklare rester etter hageanlegg.

DPS sin historie er representert trinn for trinn i de sammensatte bygningskroppene.

Bygningene er vanlige for sin periode, og innehar i noen grad historiefortellende eller estetiske kvaliteter hver for seg. Bygningene samlet har noe høyere verdi, og vurderes derfor å ha liten til middels kulturhistorisk verdi.

Nærområdet har flere kulturminner fra nyere historie, både i makroperspektiv (Fanavegen, Osbanen) og i mikroperspektiv. (Bolighus fra 1800-tallet og forrige århundreskifte.)

Skoleområdet sør for planområdet en viktig kilde til, og er gode eksempler på sin tids arkitektur og estetikk. Området har middels høy, til høy, kulturhistorisk verdi

Planområdet ligger adskilt og relativt skjermet, og sett i kulturhistorisk sammenheng med dagens bygningsmasse i planområdet vil tiltak i planområdet ikke prege nærområdet i særlig grad.

7 Kilder

Nettsteder

- <http://www.bergenbyarkiv.no/bergenbyleksikon/arkiv/1424266>
- <http://www.kartverket.no>
- <http://www.bergenskart.no>
- <http://www.kulturminnesok.no>
- <http://www.askeladden.no>
- <http://www.sollidps.no/omoss>
- <http://www.ngu.no>

Litteratur

- Hjellevad, Hermod, 1933: «Fana 2.» (Bygdebok for Fana.)
- Artec AS, 2008: «Skjoldskiftet Sørøst (gnr 42 bnr 409 m.fl) Kulturminnedokumentasjon»
- Historikarverksemda 2013:» Kulturminnedokumentasjon Osvegen, gnr. 44, bnr. 114, m.fl.»
- Byantikvaren i Bergen, 2007: «Kulturminnegrunnlag Bybane Nesttun-Rådal»
- Byantikvaren i Bergen, 1998: «Kulturminnegrunnlag for kommunedelplan Ny-Paradis, Hop, Nesttun og Nesttun vest»
- Solli DPS, 2005: «Solli DPS Jubileumshefte 1955-2015»
- Fagnotat, 08.02.06, Reguleringsplan Fana, Skjoldskiftet, gnr 44, bnr 9, 10, 52, 93, 632, 664, Solli Nervesanatorium.
Saksnr / dokumentnr. 200107317 / 67
- Vedtak om utleggelse til offentlig ettersyn, 10.12.04, Fana, Skjoldskiftet, gnr 44 bnr 9,10, 52, 101, 390, 664, Solli Nervesanatorium.
Saksnr / dokumentnr.: 200107317 / 31